

Universiteit Utrecht

Kinderlijk narcisme en het omgaan met sociale afwijzing door leeftijdsgenoten

Master Thesis
Faculteit Sociale Wetenschappen
Kinder- en jeugd psychologie

Nadia Bohovič

Begeleider:
Sander Thomaes

Juni 2008

Abstract

This study investigated the relation between childhood narcissism and children's reactions to perceived social rejection from their peers. The research was conducted amongst 225 children, starting from the age of nine to thirteen years in the sector of primary education in the Netherlands. By means of a computer game called "Survivor", the research tried to establish whether the reactions of adult narcissists to rejection are also reflected to children. From the view of adult literature it was expected that narcissist children would experience feelings of anger after social rejection. Secondly, it was expected that lowering of self-esteem would mediate the connection between narcissism and anger. Results showed that children experienced feelings of anger after social rejection. However, no significant moderation of narcissism was found, and narcissism was only marginally positively related to angry feelings in the rejection condition. As expected, lowering of self-esteem appeared to be a significant mediator between narcissism and anger after social rejection. In conclusion, the anger that narcissist children experience after social rejection can be partially explained by the lowering of their self-esteem.

Samenvatting

In dit onderzoek werd er gekeken naar de relatie tussen kinderlijk narcisme en het omgaan met sociale afwijzing door leeftijdsgenoten. Aan dit onderzoek hebben 225 kinderen deelgenomen, in de leeftijd van negen tot en met dertien jaar uit het basisonderwijs in Nederland. Door middel van het computerspel "Survivor" is er onderzocht of de bevindingen betreffende de reacties van volwassenen narcisten na afwijzing, ook op toepassing zijn voor kinderlijknarcisme. Aan de hand van volwassenliteratuur werd er verwacht dat narcistische kinderen na sociale afwijzing gevoelens van boosheid zullen ervaren. Ten tweede werd er verwacht dat daling in zelfwaardering de relatie tussen narcisme en boosheid medieert. Uit de resultaten bleek dat kinderen met gevoelens van boosheid reageren op sociale afwijzing. Moderatie van de variabele narcisme bleek niet significant en narcisme bleek marginaal positief gerelateerd aan boosheid in de afwijzingsconditie. Zoals verwacht, bleek de daling in zelfwaardering een significante mediator in het verband tussen narcisme en boosheid na sociale afwijzing. Met andere woorden, de boosheid die narcistische kinderen na sociale afwijzing ervaren, ken ten dele worden verklaard door het feit dat hun zelfwaardering sterk daalt.

Inleiding

Hedendaagse psychologie leert ons dat zelfliefde en hoge zelfwaardering de sleutel tot succes en geluk zijn. Zo zijn personen met een hoge zelfwaardering tevredener met hun leven en hun relaties dan personen met een lage zelfwaardering (Tafarodi & Vu, 1997). Uit onderzoek bij kinderen is gebleken dat overschatting van de eigen competentie op verschillende domeinen een voorspeller is voor afname van depressie, hoewel dit effect gering is (Hoffman, Cole, Martin, Tram, Seroczynski, 2000). Ook Brendgen, Vitaro, Turgeon, Poulin en Wanner (2004) hebben in hun onderzoek gevonden dat overschatting van de eigen sociale competentie en de kwaliteit van vriendschappen voor afname in depressieve gevoelens zorgde. Positieve perceptie van vriendschapskwaliteit (ook wanneer de ander deze positieve mening niet deelt) is gerelateerd aan een hoog niveau van positief affect en aan weinig negatief effect, kritiek en hostiliteit in vriendschapsinteracties (Brendgen, Markiewicz, Doyle, & Bukowski, 2001).

Echter, de aanname dat positieve illusies bevorderlijk zijn voor psychisch gezond functioneren, wordt de laatste jaren uitgedaagd door verschillende onderzoekers. In de literatuur komt steeds meer aandacht voor de schaduwzijde van zelfliefde en positieve zelfperceptie. Zo is bijvoorbeeld gevonden dat personen met een overdreven positieve zelfperceptie door anderen als vijandig beoordeeld worden (Paulhus, 1998) en door psychologen als “minder in staat om zich aan te passen” beoordeeld worden (Robins & John, 1997). Bovendien komen mensen met een hoge zelfwaardering vaak voor in criminele populaties, bijvoorbeeld in gewelddadige gangs zoals de Klu Klux Klan (Baumeister, Smart, & Boden, 1996).

Wanneer het aankomt op hoge zelfwaardering en (negatieve) sociale beoordeling, is narcisme een geliefd onderzoeksthema. Narcisme wordt gezien als een cruciale modererende factor tussen agressie en afwijzing (zie o.a. Rhodewalt & Morf, 1998; Stucke & Sporer, 2002, Twenge & Campbell, 2003). Het betreft narcisme als een continue persoonlijkheidsvariabele gezien vanuit een sociaal psychologisch perspectief en niet in de vorm van een persoonlijkheidsstoornis. Ook dit onderzoek richt zich op narcistische persoonlijkheidstrekken en hier zal in het vervolg naar gerefereerd worden met “narcisme”. Een centraal kenmerk van narcistische personen is dat zij zichzelf beter vinden dan een ander en zich op de meeste gebieden overschatten. Met andere woorden, ze worden gekenmerkt door een hoge, opgeblazen zelfwaardering (Farwell & Wohlwend-Lloyd, 1998; Sedikides, 1993.) Daarnaast worden narcisten gekenmerkt door hostiliteit, dominantie, een sterk gevoel van grandiositeit, fantasieën over roem en macht en het gevoel "speciaal" en uniek te zijn (Campbell, Reeder, Sedikides, & Elliot, 2000).

Er is gebleken dat reacties op een sociaal bedreigende situatie afhangen van iemands zelfwaardering. In egobedreigende situaties stellen personen met een hoge zelfwaardering zich egocentrisch op (Schlenker, Weigold, & Hallam, 1990). Daarentegen worden personen met een lage zelfwaardering door hun bescheiden opstelling meer geliefd door anderen (Heatheron & Voks, 2000).

Gezien de opgeblazen zelfperceptie, onrealistisch hoge verwachtingen van zichzelf (Farwell & Wohlwend-Lloyd, 1998) en het sterke gevoel van persoonlijke controle over de wereld (Dhavale, 2000), vormen sociale situaties met name voor narcisten een extra egobedreiging, omdat hun superioriteit in twijfel wordt getrokken. Het betreft niet de persoonlijke twijfel aan de eigen capaciteiten (daar zijn narcisten namelijk van overtuigd), maar het is de drang van narcisten om admiratie te winnen en aan anderen hun superioriteit bewijzen, dat voor narcisten zo belangrijk is (Wallace & Baumeister, 2002).

De interpersoonlijke relaties van narcisten zijn vaak "oppervlakkig" en er komt veel competitie bij kijken. Bovendien zoeken narcisten vaak partners uit die hun bewonderen, zodat hun zelfwaarde gestreeld wordt (Campbell, 1999). De ongevoeligheid voor andermans gevoelens en interpersoonlijke relaties pakt voor narcisten nadelig uit, aangezien ze anderen nodig hebben om hun grandiositeit te bewijzen. Morf en Rhodewalt verwijzen hiernaar met de term "narcistische paradox", des te meer narcisten streven naar adoratie, des te meer ze hun interpersoonlijke relaties beschadigen, waarvan ze juist zo afhankelijk zijn (Morf & Rhodewalt, 2001).

Ondanks dat narcisten overtuigd zijn van hun superieure capaciteiten, is hun zelfwaardering fragiel en bestaat deze uit onderliggende onzekerheden (Morf & Rhodewalt, 2001; Raskin, Novacek, & Hogan, 1991). Door deze "zelfwaarde instabiliteit", gekenmerkt door onderliggende negatieve associaties over zichzelf, die niet overeenkomen met de bewuste attitudes, ondervinden narcisten veel fluctuaties in hun dagelijkse zelfwaardering (Morf & Rhodewalt, 2001; Zeigler-Hill, 2006). Zelfwaarde instabiliteit is geassocieerd met o.a. een hoger niveau van woede, de neiging tot zelfveredeling en een intensere reactie op evaluatieve situaties (Kernis, Grannemann, & Barclay, 1989). Al deze kenmerken zijn ook bij narcistische individuen gevonden. Rhodewalt, Madrian, en Cheney (1998) hebben gedurende vijf dagen de emotionele reactiviteit van narcisten bijgehouden. Aan de hand van hun bevindingen concludeerden deze auteurs dat narcisten een grote positieve gemoedstoestandvariabiliteit, en een sterkere stemmingsintensiteit en zelfwaarde instabiliteit bezitten. Ook uit laboratorische experimenten is gebleken dat narcisten met meer angst, woede en zelfwaarde fluctuaties op falen reageren (Rhodewalt & Morf, 1998). In hun theoretisch model stellen Baumeister, Smart, en Boden (1996) voor dat een opgeblazen, maar instabiele zelfwaardering aanleiding geeft tot agressief gedrag in een egobedreigende situatie. In dergelijke situaties creëert negatieve feedback een discrepantie tussen de interne (positieve) en de externe (negatieve) evaluatie van zichzelf. Het accepteren van deze negatieve evaluatie zou leiden tot negatieve emoties ten opzichte van zichzelf, terwijl afwijzing van deze negatieve evaluatie zou zorgen voor het behoud van de positieve zelfwaardering. Het ervaren van de negatieve emoties zou leiden tot woede en agressie om de positieve zelfperceptie te herstellen, en de informant van de negatieve feedback te straffen (Baumeister, Smart, & Boden, 1996). De bevindingen dat met name personen met een positieve, maar ook een instabiele en onzekere zelfwaardering gevoelig zijn voor egobedreigende situaties, zijn ook

gevonden door Stuck, en Sporer (2002). Zij concludeerden dat behalve narcisme, ook de instabiliteit van de zelfwaardering tot agressie tijdens sociale bedreiging leidt.

Dat narcisten met woede reageren op negatieve feedback, is al meerdere malen aangetoond (Rhodewalt & Morf, 1998; Twenge & Campbell, 2003). Deze bevindingen zijn zowel in laboratorische experimenten gevonden (Twenge & Campbell, 2003, experiment 2), als wanneer narcisten gevraagd werd om terug te denken aan een situatie waarin ze zich door anderen afgewezen voelden (Twenge & Campbell, 2003, experiment 1). De resultaten bleven significant, zelfs nadat er voor zelfwaardering en sekse werd gecontroleerd. Daarentegen zijn depressieve gevoelens het meest voorkomende gevolg van negatieve feedback in de niet narcistische populatie (Rhodewalt & Morf, 1998; Stucke & Sporer, 2002, Twenge & Campbell, 2003). Er kan dus geconcludeerd worden dat falen in het algemeen tot negatief affect leidt, maar dat dit gevoel afhangt van de mate van narcisme.

Ook het antisociale gedrag als reactie op falen is in empirisch onderzoek meerdere malen aangetoond. In het experiment van Bushman en Baumeister (1998) werden de participanten met negatieve feedback beoordeeld op hun geschreven essay. Narcisten maakten gebruik van de mogelijkheid om de leeftijdsgenoot, die het negatieve nieuws had meegedeeld, een hard geluid toe te dienen. Deze resultaten zijn ook bevestigd door Twenge en Campbell (2003). Narcisten dienden langere en hardere geluiden toe aan hun medespelers, nadat ze gehoord hadden dat geen van hun medespelers ze gekozen had als hun partner. Bovendien nemen narcisten een vijandige- of kleinerende houding aan tegen de personen van wie ze negatief beoordeeld worden en beschrijven zij de beoordelaars als "incompetent" (Kernis & Sun, 1994).

Terwijl er langzamerhand steeds meer vragen over volwassenen met narcistische trekken beantwoord worden, staat het onderzoek naar narcisme bij kinderen nog in de kinderschoenen. Voor zover bekend, zijn er nog geen onderzoeken gedaan naar de relatie tussen kinderlijk narcisme en sociale afwijzing. In dit onderzoek zal worden gekeken naar de relatie tussen narcisme bij kinderen en het omgaan met sociale afwijzing door leeftijdsgenoten. Door middel van het computerspel "Survivor" worden kinderen met narcistische trekken, afgewezen of geaccepteerd door (fictieve) leeftijdsgenoten. Vervolgens wordt er gekeken naar de manier waarop deze kinderen (gevoelsmatig) omgaan met de beoordeling. Van kinderen in de leeftijdscategorie van 9 -13 jaar wordt aangenomen dat ze een accuraat beeld hebben van hun eigen competenties (ze zijn in staat hun zelfperceptie aan te passen aan de feedback van anderen). Een realistische perceptie van eigen sociale vaardigheden begint vanaf 7-8 jarige leeftijd (Nicholls, 1990; (in Jacobs, Bleeker en Constantino, 2003)). Dit onderzoek naar kinderen, van wie het zelfwaardering afwijkend (onrealistisch positief) is van de leeftijdsnorm, is van belang om meer inzicht te krijgen in het functioneren van narcistische kinderen in sociale situaties. Deze kennis kan gebruikt worden voor het ontwikkelen en verbeteren van interventieprogramma's voor sociaal kwetsbare kinderen.

Aan de hand van volwassenenliteratuur over narcisme zijn de volgende twee hypothesen geformuleerd. *Ten eerste wordt er verwacht dat narcistische kinderen na het ontvangen van een*

negatief oordeel van leeftijdsgenoten gevoelens van boosheid zullen ervaren. (Zoals reeds vermeld, heeft onderzoek naar volwassen narcisten uitgewezen dat negatieve feedback tot gevoelens van woede leidt (Rhodewalt & Morf, 1998; Stucke & Sporer, 2002, Twenge & Campbell, 2003).

Ten tweede wordt er verwacht dat daling in zelfwaardering de relatie tussen narcisme en boosheid medieert. (Zoals vermeld, is de instabiliteit van de zelfwaardering in combinatie met narcisme een voorspellende factor voor boosheid (Stuck & Sporer, 2002; Bushman & Baumeister, 1998). Er wordt daarom verwacht dat kinderen, die door het spel heen afname in hun zelfwaardering vertonen, de meeste boosheid zullen ervaren.)

Methoden

Proefpersonen

De steekproef bestaat uit 225 kinderen, waarvan 107 jongens (47,6%) en 118 meisjes (52,4%) uit groepen 6, 7 en 8 van tien verschillende basisscholen. De leeftijden van de participanten varieerden tussen 9 en 13 jaar, met een gemiddelde van 10,8 jaar en een standaarddeviatie van 0.94. Van 34 participanten was de leeftijd onbekend. Het merendeel van de participanten was van Nederlandse afkomst (85,8%), verder was 1,3% van de participanten van Turkse afkomst, 0,4% van Marokkaanse afkomst en 12,4% had een andere of een gemixte etnische/culturele achtergrond. De participanten kwamen uit gezinnen van met voornamelijk een gemiddelde sociaal economische status.

Door de klassenleraren zijn brieven aan ouders van de kinderen gestuurd. Hiervan had ongeveer 13,7% van de kinderen geen toestemming van hun ouders gekregen om mee te doen aan dit onderzoek, of de kinderen hadden geen toestemmingsverklaring ingeleverd. Daarnaast was ongeveer 21,5% uitgevallen vóór of tijdens de duur van dit onderzoek, door afwezigheid op één van de testdagen of doordat ze buiten onze doelgroep vielen.

Procedure

De eerste testsessie bestond uit een klassikale afname van de Childhood Narcissism Scale (CNS) samen met andere vragenlijsten, bestemd voor een ander onderzoek. De testleider gaf mondeling instructie aan de kinderen en de participanten kregen de mogelijkheid om vragen te stellen of om hulp te vragen aan de testleider. De klassenlera(a)r(es) was tijdens de vragenlijstafname ook in het lokaal aanwezig. Aan het einde van de testsessie werd aan de kinderen meegedeeld dat het tweede deel van het onderzoek zou bestaan uit een computerspel. Ongeveer één week later ging het experiment van start. Zowel de vragenlijstafname als het experiment werden op de scholen en tijdens de reguliere schooltijden van de kinderen afgenomen.

In het Survivorexperiment was 51,6% van de kinderen (57 jongens en 59 meisjes) toegedeeld aan de neutrale conditie en 48,4% (50 jongens en 59 meisjes) had deelgenomen aan de afwijzingsconditie. De participanten zijn random toegewezen aan één van deze twee condities.

Survivor computerspel

De participant werd gevraagd plaats te nemen achter een laptop in een rustige ruimte op school. De instructie bestond uit de uitleg dat de participant via internet een computerspel zou gaan spelen tegen vier kinderen van andere scholen. In dit spel kunnen ze verliezen of gelijkspelen. Alle tegenspelers waren van hetzelfde geslacht (dus jongens speelden tegen jongens en meisjes tegen meisjes) en ongeveer van dezelfde leeftijd. Er werd een foto gemaakt (met een web-cam of een digitale camera) van elke participant en hij/zij kreeg te zien hoe deze foto op het laptopscherm werd geupload. (Zodra de deelnemer de ruimte verliet, werd de foto gewist). Er werd hierbij verteld dat alle spelers foto's van elkaar te zien krijgen. De spelers werd succes gewenst en gezegd dat de rest van de instructie via het laptopscherm zou verlopen.

Op het scherm verscheen het logo "Survivor" van de gelijknamige Amerikaanse tv-show en werd het refrein gespeeld van gelijknamige muziek hit (gezongen door "Destiny's Child"). Voorafgaand aan het spel, werden de boosheid en zelfwaardering gemeten (Baseline 1). De boosheid werd gemeten met één vraag, namelijk: "Hoe boos voel jij je op dit moment?" Met de antwoordmogelijkheid op een vijf-puntenschaal variërend van "niet of nauwelijks" tot "heel erg". Het begin van het spel werd aangekondigd en de spelregels en het verloop van het spel werden uitgelegd. (Er werd hierbij benadrukt dat het belangrijk is om de instructie telkens aandachtig te lezen.) De vijf spelers (waarvan het vier fictieve kinderen betreft) zullen worden beoordeeld door een jury, bestaande uit acht jongens en acht meisjes (ook alle juryleden zijn fictieve personages van dit computerprogramma). Elk beoordelaar zal de speler een score tussen 0 en 100 toekennen, afhankelijk van hoe leuk hij/zij de speler(st)er vindt.

De tegenspelers werden één voor één voorgesteld, waarbij ook hun "persoonlijke" profiel vertoond werd. Deze persoonlijke informatie bestond uit: een foto, naam, leeftijd, favoriete (muziek)groep, hobby's, wat men wel/niet leuk aan zichzelf vindt, wat men het belangrijkste vindt, wat hij/zij later wilt worden en hoe anderen haar/hem zullen beschrijven. Van de 16 juryleden werden alleen de foto's getoond. Alle personages in dit spel zijn fictieve kinderen, waarvan de foto's afkomstig zijn uit twee Nederlandse castingbureaus. In een eerdere studie werd 31 volwassenen gevraagd om 43 kinderen (23 meisjes en 20 jongens) op aantrekkelijkheid te beoordelen (op schaal van 1 (extreem onaantrekkelijk) tot 10 (heel aantrekkelijk)). Naar aanleiding van deze beoordelingen werden acht kinderen geselecteerd met de hoogste score (vier jongens, $M = 7.9$; en vier meisjes, $M = 8.1$) en acht kinderen met de laagste score (vier jongens, $M = 5.2$; en vier meisjes, $M = 5.1$) (Reijntjes, Dekovic, Vermande, & Telch, 2007). Het zogenaamde persoonlijke profiel van de tegenspelers bestond in werkelijkheid uit gecombineerde informatie van tenminste drie verschillende (9 tot 12 jarige) kinderen, verkregen uit

een eerdere studie. Er is expliciete toestemming verkregen van de kinderen om de persoonlijke informatie aan andere leeftijdsgenoten te vertonen (Reijntjes, Stegge, Terwogt, Kamphuis, & Telch, 2006).

Om een soortgelijk persoonlijk profiel aan de andere tegenspelers en de juryleden te kunnen tonen, werden de participanten gevraagd om dezelfde persoonlijke vragen te beantwoorden (zie hier boven). Om de kans tot sociaal wenselijke antwoorden te verminderen, werd het belang van eerlijke antwoorden benadrukt. De eerste vragen over naam, leeftijd, favoriete zanger(es), favoriete tv-programma en wat hij/zij later wilt worden, waren openvragen. Daarna werden er multiple choice vragen gesteld. Namelijk: Het liefst doe ik in mijn vrije tijd: sporten/tv-ijken/lezen/computeren/dingen doen met mijn vrienden/ muziek luisteren/ rondhangen/ iets anders, namelijk....? Op de vragen waar hij/zij het meest tevreden en waar hij/zij het meest ontevreden over is, kon men kiezen uit: uiterlijk, schoolprestaties, populariteit, cognitieve capaciteiten, (minder) goed karakter, sportiviteit, grappigheid/saaiheid of iets anders. Tenslotte gaven kinderen (op 4 puntenschaal variërend van klopt helemaal tot klopt helemaal niet en de mogelijkheid met "ik weet het niet") aan in hoeverre de andere mensen hem/haar zullen beschrijven als: goed te vertrouwen/slim/grappig/sportief en een goede persoon.

Vervolgens verscheen de uitslag van de jury. In de afwijzingsconditie verscheen de naam van een fictieve tegenspeler als diegene, die door de jury het leukst werd gevonden. De participant werd vermeld als diegene, met de minste punten. In de neutrale conditie was de participant noch de winnaar noch de verliezer.

Hierna volgden dezelfde boosheid- en zelfwaardering vragen als bij Baseline 1.

Het spel werd afgesloten door de participanten te doen geloven dat ze nog één ronde van Survivor gingen spelen, waarop er "error" op het scherm verscheen.

Debriefing

Gelijk na afloop van het spel werd elke participant geïnformeerd over de (door de onderzoekers) gemanipuleerde uitslag in het Survivorspel. Aangezien de participanten ook negatief commentaar betreffende henzelf van de jury ontvingen, werd er ruim de tijd genomen om de (mogelijke negatieve) emoties en gedachtes van de kinderen uit te praten. Er werd uitgelegd dat zowel de andere tegenspelers als de juryleden fictieve personages van dit spel waren. Dit houdt in dat andere kinderen hun foto niet hadden gezien en hun profiel niet hadden gelezen en dat er geen echte winnaars en verliezers in dit spel waren. Hierbij werd benadrukt dat alle kinderen negatief commentaar ontvingen en dat hun deelname aan dit experiment van groot belang was, aangezien andere leeftijdsgenoten met (sociaal-emotionele) problemen baat zullen hebben bij de verkregen resultaten. Vervolgens werd de kinderen gevraagd in hoeverre ze dachten dat ze meededen aan een echt spel met echte leeftijdsgenoten, (uitgedrukt op een schaal van 1 tot 10) en wat hun gevoelens en gedachtes jegens Survivor waren, nu ze weten dat het een gemanipuleerde experiment betreft. De spelleider toonde

begrip voor alle ervaren gevoelens van de deelnemers, waarbij er werd benadrukt dat het normale emoties betreft. Eventuele vragen van de deelnemers werden beantwoord. In ons onderzoek rapporteerde het merendeel van de participanten gedacht te hebben mee te doen aan een echt spel en vrijwel geen negatieve emotionele reacties / gevoelens van boosheid of ergernis te ervaren. Er zijn geen bezwaren geuit jegens de opzet van het experiment. In tegendeel, de meesten beschreven het experiment als een nuttige ervaring voor zichzelf en voor hun leeftijdsgenoten. Ook in een eerder onderzoek van Reijntjes et al., (2006) rapporteerden de deelnemers, waaronder ook kinderen met verhoogde depressieve symptomen, de afwijzingsconditie van Survivor niet als emotioneel belastend te ervaren (direct na het experiment niet en een week later ook niet) (Reijntjes et al., (2006) in Reijntjes, Dekovic, Vermande, & Telch, 2007).

Tenslotte werd het belang van de geheimhouding besproken en de deelnemers kregen tips hoe ze konden omgaan met eventuele vragen van hun klasgenoten. Ook ondertekenden de participanten (vrijwillig) een geheimhoudingscontract, waarin ze beloofden niet met hun klasgenoten over het experiment te praten. Als beloning mochten ze een cadeautje ter waarde van ongeveer 2 euro uitkiezen.

Onderzoeksinstrumenten

Childhood Narcissism Scale (CNS)

De Childhood Narcissism Scale (CNS) is een korte unidimensionale zelfrapportage vragenlijst (Nederlandse versie) voor kinderen en adolescenten. De meetpretentie van deze vragenlijst zijn stabiele individuele verschillen in narcistische persoonlijkheidstrekken (kenmerkend voor kinderlijk narcisme). Dit onderzoeksinstrument beoogt dus niet de pathologische vorm van narcisme te meten. Extreme scores wijzen dan ook niet op een pathologische persoonlijkheid. De vragenlijst bestaat uit 10 stellingen met vier antwoordmogelijkheden, namelijk van “Helemaal niet waar”, “Niet echt waar”, “Best waar” en “Helemaal waar”. Uit zes eerdere onderzoeken van Thomaes (2007) bleek de CNS betrouwbaar en valide voor het meten van kinderlijk narcisme. In dit onderzoek bedroeg Cronbach’s alpha 0.80. De betrouwbaarheid was dus adequaat.

Zelfwaardering

Onder zelfwaardering (state self-esteem) wordt verstaan “het algemene gevoel van eigenwaarde als persoon op dát moment” (Harter, 1999). In dit onderzoek werd de state self-esteem gemeten door middel van zes vragen over zelfgevoelens (zowel positief als negatief) als persoon op dat moment. (Ik ben nu, op dit moment: tevreden met mezelf/trots op mezelf/ontevreden met mezelf/teleurgesteld in mezelf én Ik voel me nu, op dit moment: slecht over mezelf/goed over mezelf.)

De antwoordmogelijkheden varieerden van 1 (niet of nauwelijks) tot 5 (heel erg). De betrouwbaarheid bedroeg 0.68 en dus was de interne consistentie voldoende.

Resultaten

Vorbereidende analyses

In onderstaande Tabel 1 staan de gemiddelde scores met de standaarddeviatie van narcisme, leeftijd, baseline boosheid en baseline zelfwaardering, uitgesplitst per conditie. De gemiddelden per conditie verschillen niet significant van elkaar, wat erop duidt dat de random toewijzing aan condities geslaagd is.

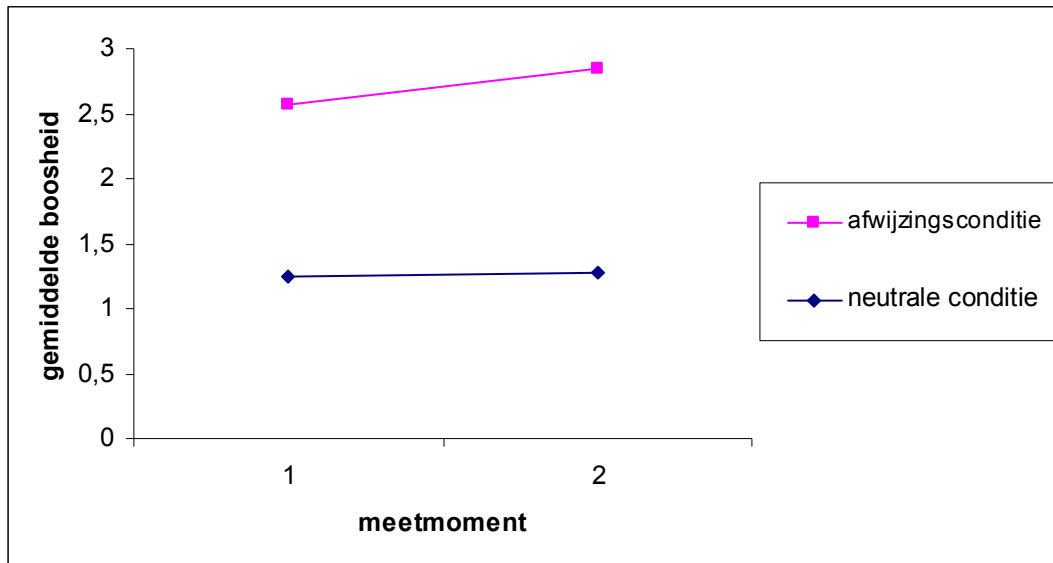
Tabel 1. *Gemiddelde en standaarddeviatie in de afwijzingsconditie en de neutrale conditie*

	range	afwijzingsconditie (N = 109)		neutrale conditie (N = 116)	
		M	SD	M	SD
narcisme	21-23	8.67	5.27	8.72	4.82
baseline boosheid	2-3	1.32	0.61	1.25	0.49
baseline zelfwaardering	15-19	24.43	2.90	24.81	3.37
leeftijd (in jaren)	4.05-4.92	10.7	0.93	10.8	0.96

Toetsing hypotheses

De eerste hypothese van dit onderzoek luidt dat narcistische kinderen na het ontvangen van een negatief oordeel van leeftijdsgenoten gevoelens van boosheid zullen ervaren. Dit werd geanalyseerd door middel van herhaalde metingen variantie analyse. Gekeken werd of narcistische kinderen meer boosheid ervaren na het ontvangen van een negatief oordeel door leeftijdsgenoten dan wanneer zij een neutraal oordeel ontvingen. De kinderen in de experimentele conditie (afwijzingsconditie) werden vergeleken met de controlegroep (kinderen in de neutrale conditie) op gevoelens van boosheid op het meetmoment vóór het experiment (baseline) én na het experiment (postmanipulatie). Zie hiervoor figuur 1. Met andere woorden, door middel van een herhaalde metingen ANOVA, werden de effecten van conditie (afwijzing versus controle groep) en meetmoment (baseline versus postmanipulatie) getoetst. De analyse voor het hoofdeffect van meetmoment bleek significant, $F(1,223)= 6.12, p <.05$. Ook het interactie-effect van meetmoment en conditie bleek significant, $F(1,223)= 4,03, p <.05$. Dit betekent dat kinderen in de afwijzingsconditie significant meer stijgen in boosheid. Met andere woorden: afwijzing/ negatief oordeel van leeftijdsgenoten leidt tot gevoelens van boosheid.

Vervolgens werd door middel van een herhaalde metingen ANCOVA gekeken of met name narcistische kinderen gevoelens van boosheid ervaren na het ontvangen van negatieve feedback. Uit deze analyse bleek dat het effect van conditie niet gemodereerd werd door narcisme. De interactie tussen meetmoment, conditie en narcisme bleek namelijk niet significant, $F(1,221)= 1,48, p =.23$. Hoog narcistische kinderen ervaren niet significant meer boosheid in de afwijzingsconditie dan in de controlegroep.

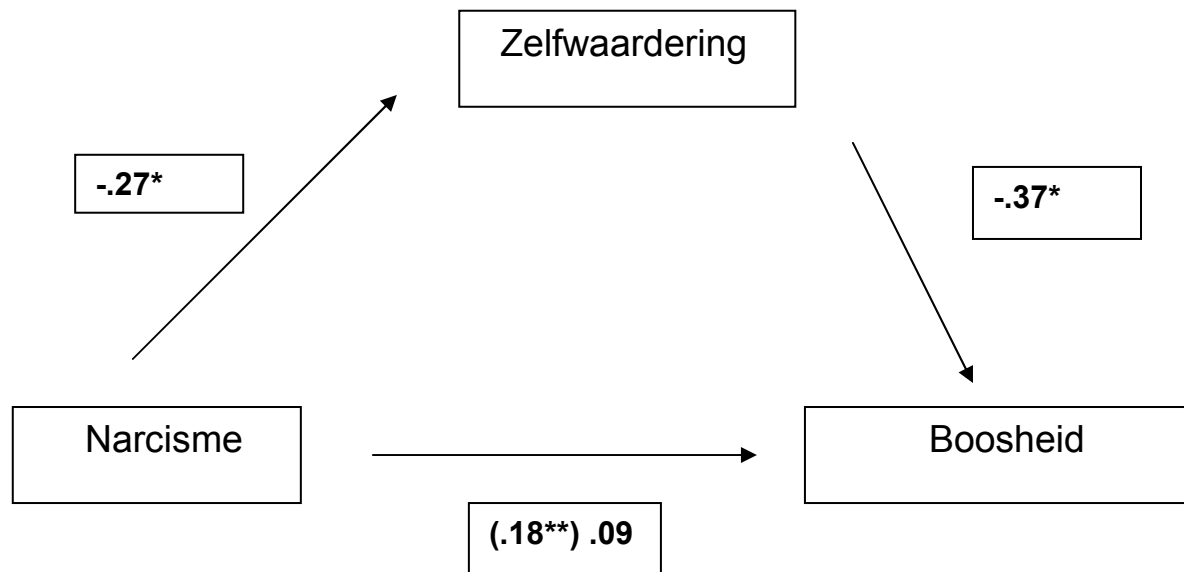
Figuur 1. Gemiddelde boosheid gemeten op meetmoment 1 (baseline) en meetmoment 2 (postexperiment) verdeeld per conditie.

Mediatie analyse

De tweede hypothese, namelijk dat het verwachte verband tussen narcisme en gevoelens van boosheid gemedieerd wordt door daling in zelfwaardering, werd getoetst door middel van correlaties. Deze mediërende relatie werd alleen verwacht in de afwijzingsconditie en niet in de controle conditie. Deze analyse is dan ook uitsluitend voor de afwijzingsconditie getoetst. De relatie tussen narcisme en gevoelens van boosheid was in de controle conditie niet significant ($r=.03, p=.73$).

De correlatie tussen narcisme en de verandering in boosheid in de afwijzingsconditie bleek marginaal significant ($r=.18, p=.06$). Verder bleek dat de correlatie tussen narcisme en de mediatie variabele "verandering in zelfwaardering" significant was ($r= -.27, p<.01$). Daarnaast bleek ook de correlatie tussen de variabelen verandering in zelfwaardering en de variabele verandering in boosheid significant ($r= -.37, p<.01$). Tevens bleek dat wanneer er gecorrigeerd werd voor de invloed van verandering in zelfwaardering, de correlatie tussen narcisme en verandering in boosheid minder sterk werd ($r= .09, p>.36$).

Zoals verwacht blijkt er sprake te zijn van significante mediatie (zie figuur 2). Deze resultaten duiden erop, dat de boosheid die narcistische kinderen na afwijzing ervaren, ten dele kan worden verklaard door het feit dat hun zelfwaardering (sterk) daalt.

Figuur 2. Zelfwaardering als een mediator tussen narcisme en gevoelens van boosheid in de afwijzingsconditie. * $p < .01$; ** $p = .06$

Conclusie en Discussie

In dit onderzoek is er gekeken naar de manier waarop kinderen met narcistische trekken (gevoelsmatig) omgaan met negatieve beoordeling door leeftijdsgenoten. De eerste variantieanalyse wees uit dat kinderen gevoelens van boosheid ervaren, nadat ze afgewezen werden door hun leeftijdsgenoten. Uit de hieropvolgende variantieanalyse, waarbij mogelijke moderatie van de variabele narcisme werd getoetst, bleek dat hoog narcistische kinderen na afwijzing niet significant meer boosheid rapporteerden, dan hoog narcistische kinderen die een neutrale beoordeling van hun leeftijdsgenoten ontvingen. Op grond van dit resultaat kwam de verwachte relatie niet tot uitdrukking. Om dit onverwachte resultaat te kunnen duiden, zijn vervolgens voor beide condities de correlaties berekend tussen narcisme en verandering in boosheid. Alleen voor de afwijzingsconditie is een positieve relatie tussen beide variabelen gevonden, maar deze bleek marginaal significant ($r=.18$, $p=.06$). Een mogelijke verklaring voor deze bevindingen is dat dit onderzoek te maken had met een te lage statistische power. Deze bevindingen over kinderlijk narcisme komen niet overeen met de resultaten verkregen in onderzoek met narcistische volwassenen. Uit literatuur met betrekking tot volwassen narcisme blijkt namelijk dat (sociale) afwijzing tot gevoelens van woede leidt (Rhodewalt & Morf, 1998; Twenge & Campbell, 2003). Echter, aangezien de gevonden resultaten een net niet significante relatie uitwezen, dient er met voorzichtigheid te worden geconcludeerd dat narcistische kinderen niet met boosheid reageren op een sociale afwijzing. Er wordt daarom aangeraden om dit onderzoek te herhalen met een grotere steekproef.

De tweede verwachting van dit huidige onderzoek, namelijk dat de daling in zelfwaardering het marginaal significante verband tussen narcisme en boosheid medieert (na een sociale afwijzing), werd bevestigd. Op grond van deze bevinding kan worden geconcludeerd, dat in overeenstemming met volwassenliteratuur (Stuck & Sporer, 2002; Bushman & Baumeister, 1998) ook bij narcistische kinderen, de ervaren boosheid na afwijzing ten dele kan worden verklaard door het feit dat hun zelfwaardering sterk daalt. Wanneer narcistische kinderen afgewezen worden, daalt hun zelfwaardering en deze sterke daling in zelfwaardering leidt tot het gevoelens van boosheid. Kortom, narcistische kinderen ervaren boosheid na sociale afwijzing, omdat hun zelfwaardering sterk daalt.

Helaas is nog weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen narcisme bij kinderen en sociale afwijzing, waardoor de theoretische basis van dit onderzoek in de volwassenliteratuur ligt. Bovendien kunnen de bevindingen uit dit onderzoek niet vergeleken worden met eerdere studies. Hopelijk zullen meer onderzoeken volgen, zodat de verkregen resultaten van deze studie met meer inzicht over kinderlijk narcisme geïnterpreteerd kunnen worden.

Uit onderzoek van Barry, Chaplin en Grafeman (2006) is gebleken dat volwassen narcisten het agressiefst reageerden na het ontvangen van negatieve feedback, wanneer ze verteld werd dat hun prestatie vergeleken werd met de prestaties van anderen (dan in conditie waarin narcisten beoordeeld werden aan de hand van hun persoonlijke prestaties). Bovendien bezitten narcisten een sterk gevoel van controle over de wereld (Dhavale, 2000) en worden ze gedreven door het winnen van admiratie en het bewijzen van hun superioriteit aan anderen (Wallace & Baumeister, 2002). Het is dus niet uitgesloten dat de boosheid, die door narcistische kinderen in het huidige onderzoek gerapporteerd werd, (gedeeltelijk) toe te schrijven is aan het feit dat zij van andere kinderen verloren en niet zo zeer omdat ze sociaal afgewezen zijn. In het huidige Survivorexperiment speelden (narcistische) kinderen tegen andere kinderen, waarbij ze van tevoren wisten dat het een soort wedstrijd was met een winnaar en een verliezer. In vervolgonderzoek zal er gekeken kunnen worden of het afgewezen worden in een competitieve situatie, in vergelijking met een op zich staande afwijzing, op invloed is op emoties van narcistische kinderen. Zo zal bijvoorbeeld een conditie aan het Survivorexperiment toegevoegd kunnen worden, waarin kinderen alleen op grond van hun eigen profiel een negatieve beoordeling ontvangen.

Tevens wordt er door sommige onderzoekers in de volwassenliteratuur een onderscheid gemaakt tussen “overt” narcisme en “covert” narcisme. Terwijl beide typen gekenmerkt worden door extreme arrogantie en extreme zelfingenomenheid (Wink, 1991), ligt het grote verschil in de zelfperceptie die beiden typen ervaren. “Overt” typen narcisten hebben een grandioos zelfbeeld en eisen andermans aandacht. “Covert” type narcisten voelen zich daarentegen minderwaardig aan anderen en zijn hypersensitief voor evaluaties van anderen (Cooper & Ronningstam (1992) in Rose, 2002). Uit onderzoek is gebleken dat de eerste vorm van narcisme positief gerelateerd is aan zelfwaarde en optimisme (Rose 2002), terwijl het “covert” typen een lage zelfwaarde rapporteert (Watson, Little, Sawrie, & Biderman, (1992) in Rose 2002). Vervolgonderzoek zal moeten uitwijzen

of beide narcistische typen ook onder kinderen voorkomen en hoe beide typen omgaan met sociale afwijzing. Wanneer blijkt dat beide vormen van narcisme ook onder kinderen voorkomen, dienen de gevonden resultaten in dit onderzoek met voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd, aangezien dit huidige onderzoek zich gericht heeft op kinderen met een opgeblazen zelfbeeld (“overt” narcisme).

Een andere mogelijkheid voor vervolgonderzoek is het onderzoeken van sekseverschillen in reacties op sociale afwijzing. In volwassenliteratuur is gebleken dat mannen narcistischer zijn dan vrouwen (Foster, Campbell & Twenge, 2003; Farwell & Wohlwend-Lloyd, 1998) en dat met name narcistische mannen (dan narcistische vrouwen) met agressie reageren na het ontvangen van negatieve feedback (Barry, Chaplin, & Grafeman, 2006). Bovendien hebben meisjes een grotere afkeur dan jongens wanneer het aankomt op het tonen van negatieve reacties (Underwood, 1997). Daarnaast leert het stereotypische vrouwengedrag dat meisjes harmonieuze en positieve sociale interacties moeten bewaren en daarbij dienen ze begripvol, sensitief en tender te reageren (Maccoby, 1990). Aangezien van meisjes verwacht wordt zich sociaal wenselijk te gedragen, wordt er verwacht dat met name jongens meer boosheid na sociale afwijzing zullen rapporteren.

Daarnaast heeft dit huidige onderzoek zich gericht op narcistische kinderen in basisschoolleeftijd (9 tot 13 jarigen). In vervolgonderzoek zal er gekeken kunnen worden naar de emotionele reacties van narcistische adolescenten (boven de 12 jaar) na sociale afwijzing. Overgang naar het middelbaar onderwijs brengt daling in zelfwaardering met zich mee (Wigfield & Eccles, 1994). Bovendien wordt de zelfperceptie van adolescenten beïnvloedt door hun sociale interacties met leeftijdsgenoten (Capaldi, Dishion, Stoolmiller & Yoerger, 2001). Meer inzicht in de reacties van adolescente narcisten op sociale afwijzing is van belang, omdat hun eigen identiteit nog in ontwikkeling is. Dit zal dus weerslag hebben op hun verdere levensloop.

Tevens blijkt uit empirische onderzoek onder volwassenen dat narcisten na het ontvangen van een negatieve beoordeling agressief reageren. Narcisten maken gebruik van de mogelijkheid om hun beoordelaar van negatief feedback luid geluid toe te dienen (Bushman & Baumeister, 1998; Twenge en Campbell, 2003). In vervolgonderzoek zal er kunnen worden getoetst of deze bevindingen ook voor kinderlijknarcisme van toepassing zijn. Agressieve reacties van narcisten bepaalt mede en beïnvloedt hun sociale omgang met leeftijdsgenoten. Deze informatie zal meerwaarde leveren voor het ontwikkelen en verbeteren van interventieprogramma's voor (narcistische) kinderen.

Een sterk punt van dit huidige onderzoek is dat de sociale afwijzing en/of de sociale beoordeling in het Survivorexperiment realistische nabootsingen zijn van een sociale situatie. Kinderen brengen tegenwoordig veel tijd door op sociale netwerksites, waar ze te maken krijgen met zowel positieve als negatieve reacties van hun leeftijdsgenoten. De gevoelsmatige reacties (boosheid en zelfwaardering) van kinderen werden in dit onderzoek gemeten door middel van zelfrapportage tijdens het ervaren van sociale afwijzing of sociale acceptatie, waardoor de verkregen gegevens waarschijnlijk goed generaliseerbaar zijn.

Dit onderzoek kent echter ook een aantal beperkingen. Ten eerste is de boosheid van kinderen (voorafgaand en direct na het experiment) gemeten door middel van één item (namelijk met de vraag “Hoe boos voel jij je op dit moment?”), waardoor er een grote kans bestaat op onbetrouwbare, of sociaal wenselijke antwoorden. Tijdens het computerexperiment werd het belang van eerlijke antwoorden benadrukt, maar hiervoor is in dit onderzoek niet gecontroleerd. Bovendien is het maar de vraag hoe betrouwbaar deze ene meting is. Er wordt aangeraden om in het vervolgonderzoek een ander, meer uitgebreid meetinstrument te gebruiken voor het meten van boosheid.

Daarnaast is het niet uitgesloten dat de uitval van de participanten in dit onderzoek een mogelijke beperking is en de testresultaten zou kunnen hebben beïnvloed. Zowel aan ouders als kinderen werd verteld dat dit onderzoek zich richt op zelfwaardering en sociale afwijzing. Uit ervaring bleek dat ouders (die contact met de onderzoekers opgenomen hebben), geen toestemming voor deelname aan hun kind verleend hebben omdat hun kind sociaal moeilijk in de klas/groep lag. Het betreft natuurlijk maar één bekende reden voor uitval, maar het is niet uitgesloten dat juist deze kinderen moeilijkheden in hun sociale acceptatie ondervonden door een onrealistische/opgeblazen zelfwaardering.

Concluderend kan gesteld worden dat wanneer kinderen afgewezen worden door hun leeftijdsgenoten, ze gevoelens van boosheid ervaren. In tegenstelling tot volwassen narcisten, lijkt dit effect niet alleen onder kinderen met een opgeblazen zelfwaardering (kinderlijk narcisme) voor te komen. Echter, wanneer narcistische kinderen sociaal afgewezen worden, daalt hun zelfwaardering. Deze sterke daling in zelfwaardering leidt tot gevoelens van boosheid.

Referenties

- Barry, Ch. T., Chaplin, W. F., & Grafeman, S. J. (2006). Aggression following performance feedback: The influences of narcissism, feedback valence, and comparative standard. *Personality and Individual Differences, 41*, 177–187.
- Baumeister, R. F., Smart, L., & Boden, J. M. (1996). The relation of threatened egotism to violence and aggression: The dark side of high self-esteem. *Psychological Review, 103*, 5–33.
- Brendgen, M., Markiewicz, D., Doyle, A., & Bukowski, W. M. (2001). The Relations Between Friendship Quality, Ranked-Friendship Preference, and Adolescents' Behavior With Their Friends. *Merrill-Palmer Quarterly, 47* (3), 395-415.
- Brendgen, M., Vitaro, F., Turgeon, L., Poulin, F. & Wanner, B.(2004). Is there a dark side of positive illusions? Overestimation of social competence and subsequent adjustment in aggressive and non-aggressive children. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32*, 609-624.
- Bushman, B.J. en Baumeister, R.F. (1998). Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: Does self-love or self-hate lead to violence? *Journal of Personality and Social Psychology, 75*, 219-229.
- Campbell, W. K. (1999). Narcissism and romantic attraction. *Journal of Personality and Social Psychology, 77*, 1254–1270.
- Campbell, W. K., Reeder, G. D., Sedikides, C., & Elliot, A. J. (2000). Narcissism and comparative self-enhancement strategies. *Journal of Research in Personality, 34*, 329-347.
- Capaldi, D. M., Dishion, T. J., Stoolmiller, M., & Yoerger, K. (2001). Aggression toward female partner by at-risk young men: The contribution of male adolescent friendships. *Developmental Psychology, 37*, 61-73.
- Dhavale, D. (2000). *Narcissism and irrational positive beliefs*. Unpublished master's thesis, Case Western Reserve University.
- Farwell, L., & Wohlwend-Lloyd, R. (1998). Narcissistic processes: Optimistic expectations, favorable self-evaluations, and self-enhancing attributions. *Journal of Personality, 66*, 65–83.
- Foster, J. D., Campbell, W. K., & Twenge, J. M. (2003). Individual differences in narcissism: Inflated self-views across the lifespan and around the world. *Journal of research in personality, 37* (6), 469-486.
- Harter, S. (1999). *The construction of the self: A developmental perspective*. New York: Guilford.
- Heatheron, T. F., & Voks, D. (2000). Interpersonal Evaluations Following Threats to Self: Role of Self-Esteem. *Journal of Personality and Social Psychology. Vol. 78, No. 4*, 725-736.
- Hoffman, K. B., Cole, D. A., Martin, J. M., Tram, J., & Seroczynski, A. D. (2000). Are the discrepancies between self- and others' appraisals of competence predictive or reflective of depressive symptoms in children and adolescents: A longitudinal study, part II. *Journal of Abnormal Psychology, 109*, 651–662.

- Jacobs, J.E., Bleeker, M. M., en Constantino, M.J. (2003). The self-system during childhood and adolescence: development, influences, and implications. *Journal of psychotherapy Integration*, 13, 33-65.
- Kernis, M. H., Grannemann, B. D.; & Barclay, L. C. (1989). Stability and level of self-esteem as predictors of anger arousal and hostility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56, (6), 1013-1022.
- Kernis, M. H., & Sun, C. (1994). Narcissism and reactions to interpersonal feedback. *Journal of Research in Personality*, 28, 4–13.
- Maccoby, E.E. (1990). Gender and relationships: A developmental account. *American Psychologist*, 50, 513-520.
- Morf, C. C., & Rhodewalt, F. (2001). Unraveling the paradoxes of narcissism: A dynamic self-regulatory processing model. *Psychological Inquiry*, 12, 177-196.
- Paulhus, D. L. (1998). Interpersonal and intrapsychic adaptiveness of trait self-enhancement: A mixed blessing? *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 1197-1208.
- Raskin, R., Novacek, J., & Hogan, R. (1991). Narcissism, self-esteem, and defensive self-enhancement. *Journal of Personality* 59, 19–38.
- Reijntjes, A., Dekovic, M., Vermande, M., & Telch, M. J. (2007). *Children's Feedback Preferences in Response to an Experimentally Manipulated Peer Evaluation Outcome: The Role of Depressive Symptoms*. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35, 497–507.
- Reijntjes, A., Stegge, H., Terwogt, M., Kamphuis, J. H., & Telch, M. J. (2006). Children's coping with in vivo peer rejection: An experimental investigation. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34, 877–889.
- Rhodewalt, F., Madrian, J. C., & Cheney, S. (1998). Narcissism, self-knowledge organization, and emotional reactivity: The effects of daily experiences on self-esteem and affect. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 24, 75–86.
- Rhodewalt, F., & Morf, C. C. (1998). On self-aggrandizement and anger: A temporal analysis of narcissism and affective reactions to success and failure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74, 672–685.
- Robins, R. W., & John, O. P. (1997). Effects of visual perspective and narcissism on self-perception: Is seeing believing? *Psychological Science*, 8, 37-42.
- Rose, P. (2002). The happy and unhappy faces of narcissism. *Personality and Individual Differences*, 33, 379–391.
- Sedikides, C. (1993). Assessment, enhancement, and verification determinants of the selfevaluation process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65, 317–338.
- Schlenker, B. R., Weigold, M. F., & Hallam, J. R. (1990). Self-serving attributions in social context : effects of self-esteem and social pressure. *Journal of personality and social*, 58 (5), 855-863.
- Stucke, T. S., & Sporer, S. L. (2002). When a Grandiose Self-Image Is Threatened: Narcissism and

- Self-Concept Clarity as Predictors of Negative Emotions and Aggression Following Ego-Threat. *Journal of Personality*, 70 (4), 509–532.
- Tafarodi, R. W., & Vu, C. (1997). Two-dimensional self-esteem and reactions to success and failure. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23, 626–635.
- Thomaes, S. C. E. (2007). Narcissism, Shame, and Aggression in Early Adolescence: On Vulnerable children. *Academisch proefschrift, Vrije Universiteit Amsterdam*.
- Twenge, J. M., & Campbell, W. K. (2003). “Isn’t it fun to get the respect we’re going to deserve?” Narcissism, social rejection, and aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29, 261–272.
- Underwood, M.K. 1997. Peer social status and children’s understanding of the expression and control of positive and negative emotions. *Merrill-Palmer-Quarterly*, 43, 610-634.
- Wallace, H. M., & Baumeister, R.F. (2002). The Performance of Narcissists Rises and Falls With Perceived Opportunity for Glory. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 82, No. 5, 819–834.
- Wigfield, A., & Eccles, J. S. (1994). Children’s competence beliefs, achievement values, and general self-esteem: Change across elementary and middle school. *Journal of Early Adolescence*, 14, 107-138.
- Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 590–597.
- Zeigler-Hill, V. (2006). Discrepancies Between Implicit and Explicit Self-Esteem: Implications for Narcissism and Self-Esteem Instability. *Journal of Personality*, 74 (1), 119-144.

Bijlage 1: Tabel van de leeftijd van de participanten

Tabel 2. *Leeftijd in jaren verdeeld per geslacht*

	N	Onbekend	Mean	Std. Deviation	Minimum	Maximum
man	88	19	10,9	0,98	9,1	13,9
vrouw	103	15	10,7	0,89	9,0	13,1
Totaal	191	34	10,8	0,94	9,0	13,9

Bijlage 2: Tabel van de afkomst van de participanten

Tabel 3. Afkomst van de participanten

		Geslacht				Totaal	
		Jongens		Meisjes			
		N	%	N	%	N	%
Herkomst	Nederland	95	88.8	98	83.1	193	85.8
	Turkije	2	1.9	1	0.8	3	1.3
	Marokko	1	0.9	0	0	1	0.4
	Suriname/ Antillen	0	0	0	0	0	0
	anders	9	8.4	19	16.1	28	12.4
Totaal		107	100	118	100	225	100

Bijlage 3: Tabel van het geslacht van de participanten verdeeld per conditie

Tabel 4. *Geslacht van de participanten verdeeld per conditie*

conditie		Neutrale		Afwijzingsconditie	
		N	procent	N	procent
geslacht	jongens	57	41.9	50	45,9
	meisjes	59	50.1	59	54.1
	totaal	116	51.6	109	48.4

Bijlage 4: Tabel met de gemiddelde en de standaarddeviatie verdeeld per conditie

Tabel 5. Gemiddelde en standaarddeviatie in de afwijzingsconditie en de neutrale conditie

	range	afwijzingsconditie (N = 109)		neutrale conditie (N = 116)	
		M	SD	M	SD
baseline boosheid	2-3	1.32	0.61	1.25	0.49
postmanipulatie boosheid	4-4	1.57	0.91	1.28	0.71
baseline zelfwaardering	15-19	24.43	2.90	24.81	3.37
postmanipulatie zelfwaardering	19-24	21.55	4.40	24.49	3.65
narcisme	21-23	8.67	5.27	8.72	4.82
leeftijd (in jaren)	4.05-4.92	10.7	0.93	10.8	0.96

Bijlage 5: Childhood Narcissism Scale (CNS)

Zet een cirkel om het antwoord dat het beste bij jouw mening past

	Helemaal niet waar	Niet echt waar	Best waar	Helemaal waar
1. Ik vind het belangrijk om op te vallen	0	1	2	3
2. Kinderen zoals ik hebben recht op iets extra's	0	1	2	3
3. Zonder mij zou onze klas veel minder leuk zijn	0	1	2	3
4. Het gebeurt vaak dat andere kinderen de complimenten krijgen die ik eigenlijk verdien	0	1	2	3
5. Ik hou ervan om te laten zien wat ik allemaal kan	0	1	2	3
6. Ik kan anderen heel goed laten geloven wat ik wil	0	1	2	3
7. Ik ben een heel speciaal en bijzonder persoon	0	1	2	3
8. Ik ben een voorbeeld voor andere kinderen	0	1	2	3
9. Het lukt mij om vaak bewondering te krijgen	0	1	2	3
10. Ik denk graag na over hoe ontzettend leuk ik ben	0	1	2	3
	Helemaal niet waar	Niet echt waar	Best waar	Helemaal waar